

ASPIRACJE EDUKACYJNE MŁODZIEŻY POLSKIEJ I UKRAIŃSKIEJ – ANALIZA PORÓWNAWCZA

W niniejszym artykule przedstawione zostały wyniki badania aspiracji edukacyjnych uczniów ostatnich klas szkół średnich z Polski i z Ukrainy. Wskazane zostały podobieństwa i różnice pomiędzy obydwoma grupami, które stanowią mogą punkt wyjścia do dalszych, bardziej rozbudowanych badań.

Słowa kluczowe: aspiracje edukacyjne; motywy wyboru kierunku studiów; pedagogika pracy; psychologia pracy.

Wstępem do dyskusji na temat zasadności proponowanych badań powinno zostać osadzenie ich w kontekście teoretycznym i historycznym. Nie od dziś aspiracje edukacyjne młodzieży są przedmiotem badań i analiz pedagogów, socjologów, czy psychologów, ale specyfika tematu, w którym kluczową rolę odgrywa zmieniające się środowisko zewnętrzne (rynek edukacyjny, rynek pracy, czy standard życia społeczeństwa) wymusza okresowe ich powtarzanie (Bogaj, 2006, s.26-30). Okazja, jaką stworzyła mi profesor Svitlana Sysoieva (za co w tym miejscu chciałbym Jej serdecznie podziękować!), by dokonać analizy porównawczej aspiracji edukacyjnych uczniów klas maturalnych z Polski i Ukrainy, jest niezwykle istotna nie tylko z perspektywy integrującej się powoli Europy, ale również dlatego, że po upadku ZSRR oba kraje, startując z podobnego poziomu, poszły innymi ścieżkami w sferze łączącej gospodarkę, edukację i przeobrażenia społeczne. Wychwycenie ewentualnych różnic pomiędzy aspiracjami edukacyjnymi młodych Polaków i Ukraińców pozwoli na lepsze zrozumienie różnic pojawiających się w pozostałych, wskazanych obszarach. Jednocześnie, niniejsze badanie może stać się przyczynkiem do szerszych badań młodzieży z obu krajów, określających nie tylko aspiracje edukacyjne, ale możliwie szerokie spektrum czynników decydujących o jakości życia młodzieży, o ich perspektywach życiowych i zawodowych. Ze względu na małą liczbę czynników, które wzięto pod uwagę w badaniu, jak i na istotną różnicę w czasie pomiędzy badaniem krajowym i ukraińskim, proponuję, by potraktować je jako pilotaż do znacznie obszerniejszych i bardziej profesjonalnych badań, za których realizację powinni wziąć się ludzie dysponujący odpowiednią siłą wpływu na rzeczywistość – stąd propozycja, by byli to przedstawiciele Narodowego Komitetu Nauk Pedagogicznych Ukrainy oraz Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

W naukach pedagogicznych aspiracje edukacyjne definiuje się jako «dążenie do osiągnięcia zamierzonych celów, do realizacji jakichś ideałów życiowych. Poziom aspiracji to przewidywany przez podmiot rezultat jego działań skierowanych na osiągnięcie nakreślonego sobie celu» (Okoń, 2001, s.30). W takim ujęciu, aspiracje edukacyjne pełnią rolę celu, jaki sobie stawia młody człowiek w odniesieniu do własnej edukacji i, w dalszej perspektywie, kariery zawodowej. Poziom aspiracji edukacyjnych, dokonując uproszczenia, określa, na jakim etapie młody człowiek zamierza zakończyć edukację.

Psychologiczne rozumienie aspiracji określa je jako «nadzieje na powodzenie w urzeczywistnieniu określonych zamierzeń lub planów» (Pieter, 1966, s. 26). W dostępnych definicjach tego pojęcia wskazuje się również na podobieństwa do pragnień, życzeń, dążeń lub do wszystkich tych pojęć jednocześnie. W ujęciu P. Fraissé'a (1960, s. 232) «poziom aspiracji jest to spodziewany z góry przez daną osobę wynik własnej czynności». Natomiast, zgodnie ze słowami D. Krecha i R. S. Crutchfielda, poziom aspiracji to «poziom wykonania przyjmowany przez daną osobę w określonej formie aktywności ukierunkowanej na cel» (Skorny, 1970, s. 114-115). Przytoczone definicje psychologiczne wskazują, że poziom aspiracji zdaje się być spodziewanym poziomem wykonywania określonych czynności. Autorzy tych definicji łączą poziom aspiracji z zamiarem osiągnięcia określonego celu w określony sposób, w określonym czasie, z wkładem określonego wysiłku, na określonym poziomie wykonania. Inne spojrzenie na aspiracje zaprezentowano w grupie definicji psychologicznych traktujących poziom aspiracji jako cel działania. I tak, E. R. Hilgard (1967, s. 985) przyjmuje, że poziom aspiracji «to cel, który jednostka stawia przed sobą jako coś, co spodziewa się osiągnąć lub stara się osiągnąć. Osiągnięcie tego celu uważa ona za sukces, niepowodzenie za porażkę». H. Heckenhausen stwierdza natomiast, że poziom aspiracji to «absolutna wysokość celu przy wykonywaniu określonego zadania» (Skorny, 1970, s. 116).

Wracając na grunt pedagogiki, należy podkreślić rolę definicji wskazujących na istnienie środowiskowych uwarunkowań aspiracji. M. Ścisłowicz (1994) badaniem poddała wpływ aspiracji edukacyjnych rodziców na osiągnięcia szkolne ich dzieci. Wnioski płynące z tej pracy są zgodne z założeniem, że środowisko w istotny sposób oddziałuje na aspiracje i motywy postępowania młodych ludzi. «Poziom aspiracji edukacyjnych rodziców w bardzo istotnym stopniu wyznacza przyszłość dzieci i młodzieży, ukierunkowuje ich dążenia edukacyjne, określa także hierarchię wartości najbardziej pożądanych w kształtowaniu planów i zamierzeń edukacyjnych i innych sfer aktywności życiowej» (tamże, s. 162). Trzeba wspomnieć, że badane środowiska były podzielone według wielkości miejsca zamieszkania – były to: duże miasta, małe miasta i wsie. Jako główne czynniki różnicujące małe miasta i wsie od obszarów wielkomiejskich, autorka wymienia:

- niższy poziom nauczania w szkołach podstawowych;

- niższy wskaźnik nauczycieli z wykształceniem wyższym;
- gorsze warunki socjalno-bytowe rodzin wiejskich;
- niski poziom wykształcenia rodziców (a co za tym idzie, brak pomocy przy podejmowaniu wyborów edukacyjnych przez ich dzieci).

Z punktu widzenia niniejszych badań, najistotniejszym wnioskiem płynącym z przytoczonej pracy jest różnica w poziomie wykształcenia między rodzicami z dużych miast a tymi z małych i ze wsi, na co uwagę zwraca także H. Domański (2007, s. 304-307). I dlatego, zaznaczyć w tym miejscu należy, że za istotne różnice w poziomie wykształcenia rodziców osób badanych z Polski i Ukrainy odpowiada niesymetrycznie dobrany teren badań – w Polsce badano uczniów szkół średnich z 4, różnej wielkości, miast (Warszawa, Radom, Piaseczno, Góra Kalwaria), natomiast na Ukrainie tylko uczniów z Kijowa.

Prezentowane badanie wpisuje się w nurt pedagogiki porównawczej, pozostając równocześnie silnie osadzone w pedagogice i psychologii pracy. Jego celem naukowym jest poznanie różnic w zakresie aspiracji edukacyjnych oraz motywów, którymi przy wyborze dalszej ścieżki edukacyjnej kierują się uczniowie ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych (średnich) z Polski i Ukrainy.

Badanie zostało przeprowadzone etapami. Polska część miała miejsce w roku szkolnym 2008/2009, natomiast ukraińska w roku 2010/2011.

W badaniu wzięło udział 382 uczniów III klas liceów ogólnokształcących z Polski (Warszawa, Radom, Piaseczno i Góra Kalwaria) oraz 200 uczniów ostatnich klas szkół średnich, odpowiedników polskich liceów ogólnokształcących, z Ukrainy (Kijów).

Mimo różnic pomiędzy systemami edukacji i odmienną specyfiką rynków pracy Polski i Ukrainy, zaskakuje bardzo zbliżony odsetek osób chcących kontynuować naukę na studiach wyższych (Tabela 1).

Tabela 1

**Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie
«Czy zamierzasz kontynuować naukę na studiach
wyższych?»**

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Tak	78,3%	76,5%
Nie	9,3%	13,5%
Jeszcze nie wiem	12,4%	10%

Można pokusić się o wnioskowanie, że w krajach rozwijających się, nie zapewniających swym obywatelom w pełni sprawiedliwego i uczciwego środowiska gospodarczego, rośnie rola wykształcenia, jako gwaranta niezależności i zabezpieczenia przed bezrobociem.

Mimo licznych braków danych w ukraińskiej części badania, wyraźnie rysują się różnice w wykształceniu rodziców poddanych badaniu uczniów. Aż 54% matek i 48,5% ojców uczniów z Ukrainy legitymuje się wykształceniem wyższym (licencjusz, magister), przy (odpowiednio) 37,5% i 25,3% matek i ojców z Polski (Tabela 2).

Tabela 2

**Procentowy rozkład odpowiedzi na pytania o
wykształcenie rodziców**

Możliwa odpowiedź	Polska		Ukraina	
	Matki	Ojcowie	Matki	Ojcowie
podstawowe	1,8	2,1	0,5	0,5
zawodowe	16,8	24,6	10,5	9
średnie techniczne	7,9	21,7	10	8,5
średnie	26,7	19,4	17	13
policealne	8,1	5,5	-	-
licencjat	5,5	2,6	7,5	4
wyższe humanistyczne	14,7	3,1	16,5	8
wyższe techniczne	8,4	15,4	14	27,5
wyższe ekonomiczne	8,9	4,2	16	9
inne	1,3	1	4,5	2

Pamiętajmy przy tym, że ukraińska część badania miała miejsce w Kijowie a polska, poza stolicą, objęła także inne miasta, więc proste porównanie otrzymanych w ten sposób wyników dałoby zafałszowany obraz sytuacji. Niemniej jednak, zauważyć trzeba imponujący współczynnik scholaryzacji na poziomie wyższym mieszkańców Kijowa.

Zdecydowanie mniejszy odsetek rodzin pełnych w ukraińskiej (kijowskiej) części badania zdaje się wskazywać na specyfikę życia w dużym mieście, gdzie wartości rodzinne nie są tak silnie zakorzenione jak w mniejszych miastach i na wsi (Tabela 3). Interesujący jest również fakt, że odsetek rodzin niepełnych, z jakich wywodzi się część osób badanych jest znacząco niższy, niż średnia dla całej Polski (11,5% do 18,5% – Raclaw, Trawkowska, 2013, s.32-33).

Tabela 3

**Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie o
strukturę rodziny**

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Rodzina pełna	84	65
Wychowuje mnie tylko matka	11,5	28
Wychowuje mnie tylko ojciec	2,9	2
Wychowują mnie dziadkowie, opiekunowie	1,6	1

Jako, że celem tego pytania było określenie atrybucji własnych badanych, odpowiedzi wskazują, że zdecydowanie więcej Polaków, niż Ukraińców czuje się przeciętnie zamożnymi (Tabela 4). Z drugiej strony, w percepcji własnej to Ukraińcy częściej przyznają się do większej lub mniejszej od średniej zamożności. Świadczyć to może o większym rozwarstwieniu społecznym na Ukrainie, ale też i o innych kryteriach stosowanych do oceny własnej zamożności przez uczniów z obydwu krajów.

Tabela 4
Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie o zamożność rodziny

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Zamożniejsza od przeciętnej	9,4	18
Przeciętnie zamożna	82,7	63,5
Mniej zamożna od przeciętnej	7,9	14

W obydwu przypadkach uczniowie zdawali się wskazywać na autonomię podejmowanych przez siebie decyzji, z rzadka przyznając się do wspierania swego wyboru rankingami uczelni wyższych – jedynie 43,2% Polaków i 43,5% Ukraińców (odpowiedzi: raczej miały wpływ, miały wpływ oraz miały decydujący wpływ) sugerowało się rzeczonymi rankingami (Tabela 5).

Tabela 5
Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie o wpływ rankingów uczelni wyższych na wybór kierunku studiów

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Zdecydowanie nie miały wpływu	15,2	8
Nie miały wpływu	15,2	15
Raczej nie miały wpływu	26,4	28
Raczej miały wpływ	23	25
Miały wpływ	13,4	11
Miały decydujący wpływ	6,8	7,5

Skupiając się na różnicach, Ukraińcy znacznie częściej biorą pod uwagę opinie członków najbliższej rodziny, rówieśników i, co niezwykle interesujące, innych osób, w tym zmarginalizowanych w Polsce doradców zawodowych. Polacy natomiast liczniej wskazują na znaczenie informacji podawanych przez media i Internet (Tabela 6). Nie są to jednak na tyle istotne różnice, by nie dało się ich wytłumaczyć odmiennością hierarchii wartości oraz kultury, rozumianej jako preferowane źródła informacji o świecie. Polacy, aspirujący do bycia pełnoprawnymi Europejczykami, znacznie częściej korzystają z porad «autorytetów» medialnych, natomiast Ukraińcy preferują bardziej tradycyjne, oparte na relacjach z drugim człowiekiem, formy wymiany doświadczeń.

Tabela 6
Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie o to, kto lub co miało największy wpływ na wybór kierunku studiów

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Członkowie najbliższej rodziny	38,1	48,5
Inni członkowie rodziny	5,2	3
Starsze koleżanki/koleczy	2,4	3
Rówieśnicy	12,6	17
Nauczyciele	1,9	1,5
Poradniki dla maturzystów	9,3	7
Informacja z mediów (TV, radio, prasa)	14,2	5
Informacja z Internetu	13,1	6
Inne osoby (np. doradca zawodowy)	3,2	9

Percepcja uzdolnień własnych jest, przede wszystkim, zależna od dwóch czynników: własnych zainteresowań oraz ocen z przedmiotów korespondujących z zainteresowaniami. I tak, Polacy zdecydowanie częściej uważają, że posiadają uzdolnienia społeczne i językowe, natomiast Ukraińcy – uzdolnienia matematyczno-logiczne oraz przyrodnicze (Tabela 7). Wynikać to może z jakości usług edukacyjnych świadczonych przez szkoły polskie i ukraińskie (np. lepszych nauczycieli z określonych grup przedmiotów), innego rozłożenia akcentów na egzaminach maturalnych, różnic w programach nauczania, czy odmienności zainteresowań młodzieży, której powodów można doszukiwać się w bardzo wielu źródłach.

Tabela 7
Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie o posiadane uzdolnienia

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Uzdolnienia językowe	42,3	36
Uzdolnienia matematyczno-logiczne	19,5	23,5
Uzdolnienia społeczne	32,7	16,5
Uzdolnienia artystyczno-filozoficzne	31,9	33
Uzdolnienia przyrodnicze	7,4	13,5
Inne uzdolnienia	26	6

Odpowiedziami na pytanie podsumowujące badanie obie grupy badanych uczniów dały się poznać jako osoby potrafiące podejmować autonomiczne, odpowiedzialne decyzje dotyczące własnej przyszłości zawodowej. Jedyłą, wartą wspomnienia, różnicą jest większa liczba osób nie potrafiących ocenić samodzielności wyboru po stronie ukraińskiej (Tabela 8).

Tabela 8
Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy wybór kierunku studiów był samodzielną decyzją uczniów

Możliwa odpowiedź	Polska	Ukraina
Zdecydowanie tak	39,1	23,5
Raczej tak	27,6	30,5
Trudno powiedzieć	15,5	25,5
Raczej nie	10,3	9,5
Zdecydowanie nie	6,3	3,5
Brak odpowiedzi	1,2	7,5

Niniejsze badanie pozwoliło zarysować obszary wspólne i specyficzne dla obydwu poddanych badaniu grup. Do tych pierwszych zaliczyć można podobieństwo poziomu aspiracji edukacyjnych, dotyczące osób/instytucji wspierających uczniów przy wyborze dalszej drogi życiowej i zawodowej. Drugą grupę stanowią obszary, których powiązanie z rynkiem pracy i kulturą jest na tyle znaczące, że generuje widoczne różnice pomiędzy uczniami szkół polskich i ukraińskich.

Literatura

1. **Bogaj A.** Szkoła w społeczeństwie obywatelskim. W: A. Bogaj, S. M. Kwiatkowski (red.) Szkoła a rynek pracy. PWN, Warszawa 2006.
2. **Domański H.** Struktura społeczna. Wydawnictwo Naukowe «Scholar», Warszawa 2007.
3. **Fraisse P.** Podręcznik ćwiczeń z psychologii eksperymentalnej, PWN, Warszawa 1960.
4. **Hilgard E. R.**: Wprowadzenie do psychologii, PWN, Warszawa 1967.
5. **Okoń W.** Nowy słownik pedagogiczny. Wydawnictwo Akademickie «Żak», Warszawa 2001.
6. **Pieter J.**: Słownik psychologiczny, Ossolineum, Warszawa 1966.
7. **Raclaw M., Trawkowska D.** Samotne rodzicielstwo. Między diagnozą a działaniem. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013.
8. **Skorny Z.:** Poziom aspiracji i jego determinanty, «Przegląd Psychologiczny», 1970, nr 20.
9. **Ścisłowicz M.** Aspiracje edukacyjne rodziców a osiągnięcia szkolne ich dzieci. WSP im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1994.

Михал Квятковський. ОСВІТНІ ПРАГНЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті подано результати досліджень освітніх прагнень учнів старших класів середніх шкіл Польщі та України. Виявлено схожість і відмінність результатів між двома групами, які могли б забезпечити відповідну точку для подальшого, більш широкого й ґрунтовного дослідження.

Ключові слова: освітні прагнення; мотиви вибору напрямку навчання; педагогіка роботи; психологія роботи.

Mykhal Kwiatkovskiy. EDUCATIONAL ASPIRATIONS OF POLISH AND UKRAINIAN YOUTH: COMPARATIVE ANALYSIS

The article presents the results of research educational aspirations of pupils in upper secondary schools in Poland and Ukraine. It is revealed similarities and differences between the two groups of results which could provide a starting point for further, wider and comprehensive research.

Keywords: educational aspirations; reasons for choosing the direction of education; education work; psychology work.

Рецензенти:

С. Мешальський – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.

С. Сисоева – д. пед. н., проф., чл.-кор. НАПН України

Стаття надійшла до редакції 01.11.2015

Прийнято до друку 26.11.2015

УДК 37.013.74/371.134:378(438+477)

Алла Загородня
ORCID ID 0000-0003-2418-1670

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНИ: КРИТЕРІЇ ПОРІВНЯННЯ

Автором розкриваються критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах Республіки Польщі та України. Автор доводить, що проблема професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах є комплексною та вимагає узгодження зусиль представників різних навчальних курсів і дисциплін, щоб сформувані системні уявлення про феномен ефективності, умови, критерії, чинники її підвищення, методи вимірювання.

Ключові слова: економічна освіта; концепція дослідження; освіта; педагогіка порівняльна; професійна підготовка.

Вступ. В умовах стрімкого розвитку економіки, швидких темпів глобалізації та інноваційних змін кожне суспільство прагне забезпечити свою конкурентноспроможність на світовому ринку інтелектуальних ресурсів. Тому реформування освіти з метою забезпечення якості освітніх послуг у сучасних умовах швидкоплинних евороінтеграційних процесів стає пріоритетом освітньої політики більшості країн світу.

Метою статті є висвітлення та обґрунтування критеріїв порівняння професійної підготовки

фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах Республіки Польщі та України

Критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах Республіки Польщі та України. Проблема професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах комплексна. Необхідно узгоджені зусилля представників різних навчальних курсів і дисциплін, щоб сформувані системні уявлення про феномен ефективності, умови, критерії, чинники її підвищення, методи вимірювання.